

[1]

Ирсалиев С.А.

ҚР БҒМ "Ақпараттық-талдау орталығы" акционерлік қоғамының Президенті

"Қазақстандық жол - 2050: Ортақ мақсат, ортақ мүдде, ортақ болашақ" Жолдауында Мемлекет басшысы ЭЫДҰ елдерінің индикаторлары біздің ғаламшардың 30 дамыған мемлекетінің қатарына қосылу жолында базалық бағдар болып табылады деп белгіледі, және ЭЫДҰ бірқатар қағидаттарын және стандарттарын енгізу міндетін қойды.

Қазақстанның білім беру жүйесі ЭЫДҰ стандарттары жолында бірқатар қадамдар жасады. Осы ұйыммен ынтымақтастықта үздік әлемдік тәжірибемен салыстыру және оларды дамыту басымдықтарын құру мақсатында барлық білім беру деңгейінде 8-зерттеу жүргізіледі.

2012-2013 жылдары бірінші зерттеулер орталығында Қазақстанның мектептегі білім беру жүйесі болды.

Ұқсас зерттеулер Ұлыбританияда, Норвегияда, Түркияда, Бразилияда, Данияда, Ресей Федерациясында, Литвада, Латвияда, Эстонияда, Оңтүстік-Африка Республикасында және б. жүргізілді.

Ерте 20 жылға дейін Қазақстан мектебінде білім берудің 90 астам көрсеткіштері талданды. Ауқымды даладағы зерттеулерді Білім және ғылым министрлігі және ЭЫДҰ сарапшылары Қарағанды, Оңтүстік Қазақстан және Алматы облыстарында және

Астана қаласында жүргізді. Аймақтың білім беру басшылары, барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарының әкімшілігі және педагогтары, ата-аналар, оқушылар, халықаралық, үкіметтік емес ұйымдармен 250 кездесу өткізілді.

Зерттеулер нәтижесінде қазақстан мектебінің елеулі жетістіктері байқалады. Олардың барлығы Мемлекет басшысының бастамалары және тікелей тапсырмаларының арқасында орын алды.

Бірінші. Дарынды балаларды анықтау және қолдаудың "Дарын" бірегей жүйесі құрылды. Ол Қазақстанның үздік оқушыларын аса беделді халықаралық зияткерлік байқауларға қатысуын ұйымдастыруды қамтиды. Тек қана соңғы 15 жылдың ішінде марапатқа ие болғандардың саны 30-дан 1249 дейін, яғни 42 есеге артты. Дарынды балаларға арналған Назарбаев зияткерлік мектептері (НЗМ) желісі құрылды.

Екінші. Білім беру сапасын бақылау вертикалі құрылды. Ол жерлерде тәуелсіз бақылауды жүзеге асыруға және аймақтан тәуелсіз барлық мектептерде талаптарды теңестіруге мүмкіндік береді.

Үшінші. НЗМ базасында сыни бағалау жүйесі әзірленді және ойдағыдай қолданылады. Бұл бағалау түрі аса әділ болып табылады және Қазақстанның барлық мектептеріне таралуы тиіс. Сонымен бірге оқушының жетістігін бағалау әрбір оқушыны жеке оқытуды түзетуге мүмкіндік беретін алдын ала белгілі, нақты сипатталған критерийлерге сәйкес болуы тиіс. Оқушының білім және ұғыну, білімді қолдану, талдау, синтез және бағалау сияқты дағдысын дамыту деңгейі бағаланады.

Сыни бағалау кезінде оқушының оқу қызметін қаншалықты жақсы орындағаны пайымдамасы шығарылады. Критерий оқушының белгілі нәтижеге қол жеткізуі және балл қою схемасы үшін күтілетін қызмет түрінің қысқаша сипаттамасына ие, онда әрбір сауал үшін балл саны және дәл осындай баллдың неліктен қойылғанына түсінік анық көрсетілген.

Төртінші. 2012 жылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі бесжылдық ұлттық жоспар әзірленген болатын. Оны іске асыру PISA нәтижесін жақсартуға және оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана білуді дамытуға мүмкіндік беретін болады.

Бесінші. Кембридж университеті және НЗМ Педагогикалық шеберлік орталығымен ынтымақтастықта педагогтардың біліктілігін арттырудың инновациялық жүйесі құрылды. Қазірдің өзінде 31 000 астам мұғалім өзінің әлеуетін едәуір арттырды: бір уақытта жалақыны арттырып, оқытудың ең заманауи технологиясы мен әдістемесін игерді. Осы шараның тиімділігі зерттеуге жатады.

Сол мезетте ЭЫДҰ сарапшылары ерекше ықыласты және одан әрі жетілдіруді талап ететін аймақтарды белгілеген болатын.

1. Мектепте білім беру сапасын жоғары дифференциациялау деңгейі.

Нәтижесінде үздік және артта қалған мектептер арасында үлкен алшақтық пайда болды. Мысалы, осы жылы үздік және нашар аймақтар арасында ҰБТ баллдарындағы айырмашылық 30 баллдан астамды немесе 24% құрады. Ал үздік және нашар

мектептер арасындағы алшақтық 75,6 баллды немесе 60% құрады (116,9-дан 41,3 баллға дейін). Оған біртұтас мемлекетте жол беруге болмайды. Нашар тиімді мектептердің түлектері одан әрі сапалы білім, өздеріне дұрыс тіршілік деңгейін қамтамасыз етіп, және түпкі нәтижесінде мемлекеттің экономикасына лайықты үлесін қоса алмайды.

Білім беру қызметі сапасының төмен деңгейі ауылдық ШКМ байқалады. Оқуда қиындықтар көретін балаларды анықтау және уақытылы түзетуде проблемалар бар.

Әлемдік тәжірибе ең тиімді білім беру жүйесі үздік және артта қалған мектептер арасында минималды айырмашылыққа қол жеткізген елдерде екенін айтады. Мысалы, ЭЫДҰ елдерінде математикадан оқу жетістігіндегі айырмашылық 7% бастап 24% дейін құрайды. Бұл елдер үлгерімі нашар оқушыларды және тиімділігі төмен мектептерді ерте анықтау және қолдауға басты назар салады. Олар мектептерді мықты және қалған оқушыларға арналғанға бөлуден мектептеді бірыңғай тең жоғары стандарттарға бөлуге ауысты.

ЭЫДҰ сарапшылары сауал қояды: "Егер дарынды балалар Қазақстанның экономикалық болашағына және өркендеуіне маңызды үлес қосуға бейім болса, онда елде осындай талантты қанша оқушы бар?" PISA зерттеулерінде бір де бір 15 жасар қазақстандық оқушы бағалаудың жоғары алтыншы деңгейіне жетпеген. Яғни, өздігімен ойлау, талдау, жеке гипотезаларын ұсыну ептілігін көрсете алмаған. Ал 5-деңгейге зерттеуге қатысқандардың небары 0,4% қол жеткізген. Жартысына дерлік (48%) қарапайым тапсырманы орындауда ең төмен бірінші деңгейді көрсетті. Осындай көрсеткіштермен елдің тұрақты экономикалық болашағы үшін негіз қалау мүмкін емес.

Салыстыру үшін математикадан Шанхайдың 15-жасар оқушыларының 55,4% және корей оқушыларының 40% 5-деңгейге және жоғары қол жеткізген. Бұл пән бойынша қазақстанның көрсеткіші - 0,9%

Оқу бойынша Жапонияның 9,8% оқушылары және Финляндияның 11,3% оқушылары ең төмен көрсеткіш көрсетті. Қазақстанның ұқсас көрсеткіші - 57,1%.

2. Мектептің оқу бағдарламасының аса жүктілігі. Сарапшылар білім беру мазмұнының заманауи талаптарға сәйкессіздігін атап өтті: оқу пәндерінің көп саны; 7-сыныптан кейін қиялдау, шығармашылық қабілетін және бірлесіп жұмыс істеу дағдысын дамыту үшін маңызды пәндерді алып тастау; тәжірибеде қолдануға емес, теорияға шамадан тыс көңіл аудару.

Жаратылыстану ғылымы пәндерін және математиканы оқытуға бөлінген уақыт теңестірілмеген. Мысалы, Финляндияда аптасына оқу сағатының жалпы саны орташа 30 (Қазақстанда 33 бастап 36 сағатқа дейін). Орташа ЭЫДҰ елдері бойынша математикаға жаратылыстану ғылымдарына аптасына 214 минут және 202 минут бөлінеді (Қазақстанда - тиісінше 174 және 290 минут).

Орта мектептің оқу бағдарламасы ғылыми бағыттылыққа ие. Ол үлгерімі өте төмен оқушыларға меңгеруді қиындатады. Олар іс жүзінде өздерінің барлық мектептегі уақытын өте күшті білмейтін және шектеулі тәжірибелік пайда алуы мүмкін сабаққа

жұмсауға мәжбүр.

Білім беру мазмұнын өмірлік жағдайда қолдануға емес, білім алуға бағдарлау функционалдық сауаттылықтың төмен деңгейіне әкеледі, PISA нәтижесі осыны дәлелдейді.

3. Өте ұзақ оқу аптасы және өте ұзақ жазғы демалыс. 6-күндік жұмыс аптасы оқушылар мен мұғалімдерге демалыс және жеке өмірі үшін жеткілікті уақыт бермейді және барлығы үшін оқуды жалықтыратындай етеді. ЭЫДҰ көптеген елдерінде 5-күндік оқу аптасы қолданылады.

3-айлық жазғы демалыс ештеңемен шартталмаған. Сондықтан сарапшылар қысқы демалысты аса ұзаққа созуды ұсынады, ол суық уақытта мектептерде жылуды күшейтуге мемлекет қаражатын елеулі түрде үнемдей алады. Бұдан басқа, өте ұзақ жазғы демалыс балалардың материалды ұмытуына әкеледі және бірінші тоқсанда қайталауға көп уақыт жоғалтады. Тұтас алғанда сарапшылар оқу жылын тоқсан және демалыс ұзықтығы бойынша аса теңдестірілген және бір қалыпты етуді ұсынады.

4. Оқу жетістігін жетілмеген бағалау жүйесі. ЭЫДҰ көптеген елдерінде қолданылатын сыни бағалаудың болмауы. Мектептерде осы уақытқа дейін 5-баллдық, мәнісінде 3-баллдық бағалау жүйесі қолданылады. Сарапшылар журналдарда "1" бағасы жоқ және "2" бағасы өте сирек кездеседі деп атап көрсетті. Мұндай тәсілге қарағанда бірдей бағаға ие әртүрлі мектептің екі оқушысының нәтижесі көбінесе салыстыруға келмейді.

Барлық оқушыларды қамтымайтын ҰБТ, ОЖСБ қоспағанда, "стандартталған" сияқты сипаттауға болатын тестілеу жүйесінің болмауы.

ҰБТ форматы қайта қарауды талап етеді. Ол оқушылардың білім деңгейін және дағдысын толық шамада көруге мүмкіндік бермейді. Ол өткен нәтижелерді растау және түлектің болашағы байланысты болатын "жоғары баға" тесті. Сондықтан осы емтиханнан өту оған қатысушылардың эмоциялық ортасына жағымсыз ықпал етеді. Бұдан басқа бір күнде бес пән бойынша тестілеу оқушылар үшін шамадан тыс оқуды құрайды. ҰБТ мұғалімдер мен оқушылардың басымдығына әсер етеді. Мұғалімдер жетістігі төмен түлекке зиян келтіріп үлгерімі жоғары оқушыларға өз назарын жұмылдырады. Олар тестілеуді ойдағыдай тапсыра алмайды, себебі жақсы дайындалған жоқ. Осы түлектерге қатысты олар қабілетсіз және жеткілікті ақылды емес деген пікір қалыптасады. Ол әлеуметтік теңсіздікті одан сайын арттыруы мүмкін.

Мектептің әрбір деңгейін аяқтағаннан кейін тестілеуді енгізу қажет, ол үлгерімі нашар және әлеуетті артта қалған оқушыларды уақытылы анықтауда маңызды роль ойнауы мүмкін.

5. Мұғалім мамандығының төмен мәртебесі. Әсіресе бастапқы кезеңде төмен жалақы. 2013 жылы білім беру қызметкерлері елдегі орташа жалақының барлығы 64% алды. Еңбекке ақы төлеуде қолданылатын мөлшерлеме жүйесі (аптасына 18 сағат), мұғалімдердің төмен жалақысы және төмен нормативтік жүктеме мұғалімнің толық емес жұмыс күнінде жұмыс істеуге себеп болуы мүмкін. Одан мұғалімдер мен

оқушылар зиян шегеді. Мұғалімдер балама табыс көздерін іздеуге немесе қосымша жүктеме алуға (максималды рұқсат етілген сағат санына дейін) мәжбүр болады. Оқушылар пәндер бойынша қосымша және сыныптан тыс жұмыстарға зәру.

Осының бәрі педагогикалық мамандықтарға үздік талапкерлерді және мектептерге мұғалімдердің бос лауазымына үздік үміткерді тартуға мүмкіндік бермейді.

Әлемдік тәжірибе, білім беру жүйесі аса табысты елдерде мұғалім мамандығы өте беделді болып табылатындығын көрсетеді. Мысалы, Финляндия, PISA зерттеулер нәтижесі бойынша ең табысты елдердің бірі, мұғалімдердің әлеуметтік мәртебесін медицина және құқықтану сияқты мамандықтардың деңгейіне дейін арттыра алды.

6. Білім беруге төмен инвестиция деңгейі. Қазақстанда білім беруге бөлінетін ЖІӨ үлесі халықаралық және аймақтық орташа көрсеткіштерден анағұрлым төмен. 2011 жылы бұл үлес ЖІӨ 3,1%, ал 2011 жылы 3,6 % құрады. 2009 жылы ЭЫДҰ елдері мемлекеттік білім беру мекемелеріне бөлген ЖІӨ орташа үлесі арнағұрлым көп болды - 5,4%. Дания, Исландия, Израиль, Корея, Жаңа Зеландия және АҚШ 7% көбірек бөлді.

Мектептердің инфрақұрылымын жақсартудың қатты қажеттігінің кезі келді. 2013-2014 оқу жылында 2,4% мектептер апатты жағдайда болды, ал 1,5% мектептер 3-ауысымда оқыды.

Білім және ғылым министрлігі осы бағыттар бойынша, оның ішінде Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (әрі қарай - ББДМБ) аясында жұмыстарды бастады. ББДМБ көрсеткіштер және индикаторлар берілген, оларға қол жеткізу арқылы жоғарыда көрсетілген мәселелер шешілетін болады.

Білім беруді дамытудың 2014-2016 жылдарға арналған басым бағыттарының жоспары әзірленді. Жоспармен 12-жылдық білім беруге ауысу, мектептердің инфрақұрылымын жақсарту, үш ауысымды және апатты мектептерді біртіндеп жою, педагог мамандығының мәртебесін арттыру және т.б. белгіленген.

Білім беру жүйесіне қойылатын заманауи талаптар барлық мектептерді бірдей жоғары деңгейге шығару қажеттігін ұсынады. Біздер үшін бағдар - НЗМ жүйесі.

Сапалы білім беруге тең қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін 2020 жылға қарай 160 ресурс орталығын (бүгінгі күні осындай 89-мектеп құрылды) және 100% оқушылар үшін тасымалдауды ұйымдастыру жоспарлануда.

ББДМД негізгі бағыттарының бірі болып 12-жылдық білім беру моделіне ауысу белгіленген. Ол үшін 12-жылдық оқыту моделін ғылыми-әдістемелік қолдау бойынша қолданбалы зерттеулер жүргізілді. 12-жылдық білім беру МСТ жобасы аяқтап істелді. Оқулықтар және ОӘК бір бөлігі, сондай-ақ критерийлер негізінде бағалау жүйесі әзірленді. 12-жылдық білім беру 104-мектепте сынақ ретінде жүргізілуде.

Мектеп күнтізбесін тоқсандар және демалыстардың бірқалыпты ұзақтығы жағына өзгерту, 5-күндік оқу аптасына ауысу мәселесі әлі ерекше талқылауды және шешім қабылдауды талап етеді.

ҰБТ компьютерлік тесілеуді және жалпы қабілет тестілерін кеңінен қолданып одан әрі дамыту жоспарлануда.

Педагог мамандығының мәртебесін арттыру сонымен қатар ББДМБ негізгі бағыттарының бірі болып табылады. "Өрлеу" және НЗМ жанындағы педагогикалық шеберлік орталықтары базасында жаңа буынның үш деңгейлі курстары аясында педагогтардың біліктілігі артуда. Осы курстардан өткен мұғалімдер 30%-дан 100% дейін жалақыға үстеме алады. 2012-2013 жылдар ішінде жаңа буынның үш деңгейлі курсымен 22773 педагог қамтылған болатын.

2009 жылдан бастап "Дипломмен ауылға" бағдарламасы іске асырылуда. Оған ЖОО түлектері сияқты, кемінде 5 жыл ауылда тұрып, жұмыс істегісі келетін жас мамандар қатыса алады. Осы бағдарламаға қатысушыларға 70 АЕК көлемінде бір жолғы көтерме жәрдемақы төленеді, 1500 АЕК көлемінде 0,01% көлемінде сыйақы мөлшерлемесімен 15 жыл мерзімге баспана сатып алу және салу үшін бюджеттік кредит беріледі. Ауылда жұмыс істейтін мұғалімдер 25% қосымша төлемақы алады.

2012 жылы білім беруге мемлекеттік бюджеттің шығыны 1 311 993 млн. теңгені құрады, ол 2011 жылдан 311 708 млн. теңгеге көп. 2012 жылы білім беру шығынының үлесі ЖІӨ 4,1% құрады. Барлық білім беру деңгейі бойынша мемлекеттік бюджет шығынының артуы байқалады.

2012 жылы Қазақстанда мектептерді салу және күрделі жөндеуге инвестицияланған шығындардың үлесі Корея және Австралияға қарағанда шамамен екі есе, және ЭЫДҰ елдеріне қарағанда орташа үш есе жоғары болды. Ол жалпы білім беру шығындарының 29,2% құрады.

Жоғарыда аталған жүйелік шаралар ЭЫДҰ сарапшыларының ұсыныстарымен толықтырылған, оларды зерделеу, қажет болса іске асыру қажет.

Кез келген реформаның жетістігі қоғамдық қолдау болып табылады. Оған қоса барлық халық оның жақсаруына тікелей мүдделі білім беруде. Сондықтан білім беру саласында ЭЫДҰ бірлескен жобалардың үйлестірушісі болып табылатын БҒМ ақпараттық-талдау орталығы, барлық мүдделі тұлғаларды көтерілген мәселелерді талқылауға белсенді қатысуға шақырады.

Біздің www.iac.kz [2] сайтында қонақ кітабына үн қосқан және өзінің пікірін орналастырған барлығыңызға ризашылығымызды білдіреміз.

[Добавить в избранное](#) [3]

Links

[1] http://iac.kz/sites/default/files/styles/img_800/public/22-360x240.jpg?itok=VPNqYFQR

[2] <http://www.iac.kz>

[3] <http://iac.kz/kk/flag/flag/bookmarks/3059?destination=printpdf/3059&token=7a5b8bde6e670ed67436cc25c8532b22>